

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY
YOUNG SCIENTISTS COUNCIL

ISSN 2308-4855 (Print)
ISSN 2308-4863 (Online)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК:

**Міжвузівський збірник наукових праць молодих
вчених Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

HUMANITIES SCIENCE CURRENT ISSUES:

**Interuniversity collection of Drohobych
Ivan Franko State Pedagogical University
Young Scientists Research Papers**

ВИПУСК 27. ТОМ 1
ISSUE 27. VOLUME 1



Видавничий дім
«Гельветика»
2020

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 1 від 16.01.2020 р.)*

Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомя]. – Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Вип. 27. Том 1. – 290 с.

Видання розраховане на тих, хто цікавиться питаннями розвитку педагогіки вищої школи, а також філології, мистецтвознавства, психології.

Редакційна колегія:

Пантюк М.П. – головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Душний А.І.** – співредактор, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), член-кореспондент (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Дмитрів І.І.** – відповідальний секретар, кандидат філологічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Андрєєв В.М.** – доктор історичних наук, професор, (Київський університет імені Бориса Грінченка); **Бермес І.І.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка); **Галів М.Д.** – кандидат педагогічних наук, доцент, (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Галик В.М.** – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Гжесяк Ян** – доктор габілітований, надзвичайний професор кафедри (Державна вища професійна школа); **Гриценко Г.З.** – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Дутчак В.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Засць В.М.** – кандидат мистецтвознавства, заступник декана факультету народних інструментів (Національна музична академія України імені Петра Чайковського); **Зимомя І.М.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Іванишин П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Квас О.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Корсак Р.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Ужгородський національний університет); **Масненко В.В.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького); **Мафтин Н.В.** – доктор філологічних наук, професор (Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника); **Мацьків П.В.** – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Медведик Ю.Є.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Львівський національний університет імені Івана Франка), професор кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Невмержицька О.В.** – доктор педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Оршанський Л.В.** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Павлак Мірослав** – д. габ. з філології, професор, ректор Державної вищої професійної школи в Коніні (Польща); **Пагута М.В.** – кандидат педагогічних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Пантюк Т.І.** – доктор педагогічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Петренко О.М.** – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Печарський А.Я.** – доктор філологічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка); **Синкевич Н.Т.** – кандидат мистецтвознавства (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Ситник О.М.** – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); **Стасьєвська І.О.** – доктор педагогічних наук, професор, проректор з навчальної роботи (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія наук педагогічної освіти); **Стасьєвський А.Я.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри (Харківська державна академія культури), заслужений діяч мистецтв України, академік (Міжнародна академія інформатизації); **Стечик Ю.О.** – доктор історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Стреначікова Марія** – доктор наук (doc. ScS., PhD.), (Академія мистецтв у Банській Бистриці); **Тельбак В.П.** – кандидат історичних наук, доцент (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка); **Чик Д.Ч.** – доктор філологічних наук, доцент (Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса Шевченка); **Янишин Б.М.** – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник (Інститут історії України НАН України); **Яремчук В.П.** – доктор історичних наук, професор (Національний університет «Острозька академія»)

Рецензенти:

Астаф'єв О.Г. – д.філол.н., проф. каф. теорії літ., компаратив. і літ. тв. ІФ КНУ ім. Т. Шевченка; **Падалка Г.М.** – д.пед.н., проф. каф. ф-но вик. та худ. культ. ІМ НПУ ім. М. Драгоманова; **Скотна Н.В.** – д.філос.н., проф., зав. каф. практ. психол., ректор ДДПУ ім. І. Франка.

Збірник індексується в міжнародній базі даних Index Copernicus International.

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 6143 від 28.12.2019 р. (додаток 4) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі педагогічних наук (011 – Науки про освіту, 012 – Дошкільна освіта, 013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта (за предметними спеціалізаціями), 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями), 016 – Спеціальна освіта).

На підставі наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1) журнал внесений до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») у галузі філологічних наук (035 – Філологія) та у галузі культури і мистецтва (022 – Дизайн, 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація, 024 – Хореографія, 025 – Музичне мистецтво, 026 – Сценічне мистецтво, 027 – Музеєзнавство, пам'яткознавство, 028 – Менеджмент соціокультурної діяльності).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка» Серія КВ № 19906-9706Р від 14.05.2013 р.

Усі електронні версії статей збірника оприлюднюються на офіційному сайті видання
www.aphn-journal.in.ua

Редакційна колегія не обов'язково поділяє позицію, висловлену авторами у статтях, та не несе відповідальності за достовірність наведених даних та посилань.

Засновник і видавець – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
співзасновники Ільницький В.І., Душний А.І., Зимомя І.М.

Адреса редакції: Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, обл. Львівська, 82100. тел.: (03244) 1-04-74,
факс: (03244) 3-81-11, e-mail: info@aphn-journal.in.ua

© Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, 2020
© Пантюк М.П., Душний А.І., Зимомя І.М., 2020

Recommended for publication
by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Academic Council
(protocol No 1 from 16.01.2020)

Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers / [editors-compilers M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya]. – Drohobych: Publishing House „Helvetica”, 2020. – Issue 27. Volume 1. – 290 p.

The publication is intended for those who is interested in the High School Pedagogics and psychology, philology, art development.

Editorial board:

M. Pantyuk – Editor-in-Chief, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical); **A. Dushnyi** – Co-Editor, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University), Corresponding Member (International Academy of Pedagogical Education); **I. Dmytriv** – Corresponding Secretary, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Andrieiev** – Doctor of History, Professor (Kyiv Grinchenko University); **I. Bermes** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Haliv** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **V. Halyk** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **J. Gzhesiak** – Dr. Gab., Associate Professor (Konin Higher Secondary School of Education); **H. Hrytsenko** – Candidate of Historical Sciences (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **V. Dutchak** – Doctor of Arts, Professor, Head of the (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **V. Zaiets** – Candidate of Art Studies, Deputy Dean of the Faculty of Folk Instruments (National Music Academy of Ukraine named after Peter Tchaikovsky); **I. Zymomria** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Uzhgorod National University); **P. Ivanyshyn** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Kvas** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Higher School of Ivan Franko National University of Lviv); **R. Korsak** – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department (Uzhhorod National University); **V. Masnenko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Bogdan Khmelnytsky Cherkasy National University); **N. Maftyn** – Doctor of Philology, Professor (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University); **P. Matskiv** – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department (Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University); **Y. Medvedik** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Ivan Franko National University of Lviv), Professor of the Department (Drohobych State Pedagogical University); **O. Nevmerzhytska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor (General Pedagogy and Preschool Education of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **L. Orshanskyi** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department (Ivan Franko State Drohobych Pedagogical University); **M. Pawlak** – Dr. habil. in Philology, Professor (Poland); **M. Pahuta** – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko State Pedagogical University); **T. Pantiuk** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Petrechko** – Doctor of History, Professor, Head of the Department (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **A. Pecharskyi** – Doctor of Philological Sciences, Professor (Lviv National University); **N. Synkevych** – Candidate of Arts (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **O. Sytnyk** – Doctor of History, Associate Professor, Head of the Chair (Bogdan Khmelnytskyi State Pedagogical University); **I. Stashevska** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-Rector (Academic Affairs of Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Pedagogical Education); **A. Stashevskiy** – Doctor of Arts, Professor, Head of the Department (Kharkiv State Academy of Culture), Honored Worker of Arts of Ukraine, Academician (International Academy of Informatization); **Y. Stetsyk** – Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **M. Strenachikova** – Doctor of Science (Doc. CSc., PhD.), (Academy of Arts in Banská Bystrica); **V. Telvak** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University); **D. Chyk** – Doctor of Philology, Associate Professor, (Taras Shevchenko Kremenets Regional Humanities and Pedagogical Academy); **B. Yanyshyn** – Candidate of Historical Sciences, Senior Research Associate (Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine); **V. Yaremchuk** – Doctor of History, Professor (Ostroh Academy National University)

Reviewers:

O. Astafjev – Doctor of Philology, Professor of Literature Theory, Comparative Literature and Literary Work Department of Philology Institute Kyiv of ational Taras Shevchenko University; **H. Padalka** – Doctor of Education, Professor of piano performance and artistic culture Department of Art Institute National Pedagogical Dragomanov University; **N. Skotna** – Doctor of Philosophy, Professor, Head of Applied Psychology Department, Rector of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University.

The collection is included in such international databases as Index Copernicus International.

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 28.12.2019 No 6143 (annex 4), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on pedagogical sciences (011 – Education sciences, 012 – Pre-school education, 013 – Primary education, 014 – Secondary education (subject specialization), 015 – Professional education (in the field of specializations), 016 – Special education).

According to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine as of 17.03.2020 № 409 (annex 1), the journal is included in the List of scientific professional editions of Ukraine (category “B”) on philological sciences (035 – Philology) and culture and arts (022 – Design, 023 – Fine arts, decorative arts, restoration, 024 – Choreography, 025 – Musical arts, 026 – Performing art, 027 – Museum and monument studies, 028 – Management of socio-cultural activities).

Print media registration certificate «Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers» series KV № 19906-9706P dd. 14.05.2013.

All electronic versions of articles in the collection are available on the official website edition
www.apfn-journal.in.ua

Editorial board do not necessarily reflect the position expressed by the authors of articles,
and is not responsible for the accuracy of these data and references.

Founder and Publisher – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
co-founders V. Ilnytskyi, A. Dushnyi, I. Zymomrya.

Editorial address: Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivana Franka str., 24, Drohobych, Lviv region,
82100. tel.: (03244) 1-04-74, fax: (03244) 3-81-11, e-mail: info@apfn-journal.in.ua

© Drohobych State Ivan Franko
Pedagogical University, 2020
© M. Pantyuk, A. Dushnyi, I. Zymomrya, 2020

Тетяна БОНДАР,

orcid.org/0000-0002-9487-5363

*аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Харківського національного університету імені Г. С. Сковороди
(Харків, Україна) tetanabondar@gmail.com*

ДІЯЛЬНІСТЬ ОЧІЛЬНИКІВ ГРОМАДСЬКО-ПРОСВІТНИЦЬКОГО ТОВАРИСТВА «ЗНАННЯ» В УКРАЇНІ (СЕРЕДИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТТЯ)

У статті розкривається діяльність очільників громадсько-просвітницького Товариства «Знання» в Україні середини ХХ – початку ХХІ ст. Установлено чітку хронологічну послідовність науковців на посаді президента Товариства «Знання» в Україні: О. Палладін (1947–1948 рр.), В. Комісаренко (1948–1953 рр.), Л. Кухаренко (1953–1964 рр.), Ф. Овчаренко (1964–1968 рр.), М. Сиваченко (1968–1970 рр.), І. Конділенко (1970–1977 рр.), І. Ляшко (1977–1984 рр.), В. Шинкарук (1984–1999 рр.), В. Кремень (з 1999 р. – до сьогодні).

Наведено короткі відомості про кожного з очільників, особисті основні досягнення й вклад у розвиток діяльності Товариства «Знання» в Україні із середини ХХ ст. до початку ХХІ ст. З'ясовано, що очільники безпосередньо впливали на складання суспільно-політичної, культурної, наукової, освітньої думки та визначали спрямованість роботи Товариства.

Визначено, що очільниками Товариства «Знання» в Україні із середини ХХ ст. до початку ХХІ ст. активно впроваджувалася й розвивалася лекційна діяльність за різними галузевими напрямками (ідеологічно-політичним, педагогічним, науковим тощо) як основна форма роботи. Натомість очільники впродовж усього досліджуваного періоду шукали й впроваджували нові форми роботи: народні університети, дні науки, науково-просвітницькі центри тощо.

Спираючись на архівні дані ЦДАВО України, ДАХО та архівні матеріали Товариства «Знання» України, з'ясували, що умовно діяльність Товариства поділяється на добу під ідеологічним впливом Комуністичної партії УРСР (1947–1989 рр.), на яку припадає очільництво О. Палладіна, В. Комісаренка, Л. Кухаренка, Ф. Овчаренка, М. Сиваченка, І. Конділенка, І. Ляшка, добу розвитку демократичних засад незалежної України – В. Шинкарука й В. Кременя.

Ключові слова: очільники, Товариство «Знання», лекційна робота, наукова пропаганда, політична пропаганда.

Tetiana BONDAR,

orcid.org/0000-0002-9487-5363

*Postgraduate Student of the Department of General Pedagogics and Pedagogy of the Higher School
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) tetanabondar@gmail.com*

ACTIVITIES OF HEADS OF THE KNOWLEDGE SCIENTIFIC SOCIETY IN UKRAINE (MIDDLE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY)

The article describes the activity of the heads of the public-educational Society “Knowledge” in Ukraine in the middle of the XX – beginning of the XXI centuries. A clear chronological sequence of scientists at the post of President of the “Knowledge” Society in Ukraine was established: O. Palladin (1947–1948), V. Komisarenko (1948–1953), L. Kukhareenko (1953–1964), F. Ovcharenko (1964–1968), M. Sivachenko (1968–1970), I. Kondilenko (1970–1977), I. Lyashko (1977–84), V. Shinkaruk (1984–1999), V. Kremin (since 1999 – till today).

The article gives brief information about each of the leaders and personal major achievements and contribution to the development of the “Knowledge” Society in Ukraine from the middle of the XX to the beginning of the XXI century. It was found that the leaders had a direct influence on the formation of socio-political, cultural, scientific, educational thought and determined the direction of the Society's work.

It is determined that the leaders of the “Knowledge” Society in Ukraine from the middle of the XX to the beginning of the XXI century actively introduced and developed lectures in various branches (ideological-political, pedagogical, scientific, etc.), as the main form of work. Instead, throughout the period under review, new leaders have been looking for and implementing new forms of work: popular universities, science days, research centers, and more.

Based on the archive data of the Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine (CSASAGU), State Archives of Kharkiv Oblast and archival materials of the “Knowledge” Society of Ukraine, it is found out that the conditional activity of the Society is divided into days under the ideological influence of the Communist Party of the USSR (1947–1989). L. Kukhareenko, F. Ovcharenko, M. Sivachenko, I. Kondilenko, I. Lyashko and the era of development of democratic foundations of independent Ukraine – V. Shinkaruk and V. Kremin.

Key words: heads, “Knowledge” Society, lectures, scientific propaganda, political propaganda.

Постановка проблеми. Діяльність громадських товариств в Україні має вагоме значення для дослідження національно-культурної спадщини, оскільки вони об'єднували навколо своїх ідей багато людей, були суспільними провідниками національних, наукових, політичних ідей, сприяли національній самосвідомості. Серед громадських товариств на особливу увагу науковців заслуговує діяльність громадсько-просвітницького Товариства «Знання» в Україні середини ХХ – початку ХХІ ст.

Аналіз досліджень. Вивчення й аналіз історико-педагогічної та сучасної літератури засвідчує, що дослідниками приділено увагу окремим аспектам діяльності Товариства «Знання», а саме: у дисертації М. Коропатника («Діяльність організацій товариства «Знання» України (1976–1985 рр.)» і статтях «Товариство «Знання» України – феномен радянської епохи, що пережив її: причини та наслідки», «Організації Товариства «Знання» України на Чернігівщині у системі безперервної освіти дорослих: історико-культурний аспект»), а також у тезах і статтях таких учених, як І. Козинець («Діяльність організацій Товариства «Знання» України: ретроспективний аналіз»), І. Хохліна («Просвітницька діяльність Товариства «Знання» в Україні» (70–80-і роки ХХ століття)), «Підготовка і підвищення кваліфікації лекторів товариства «Знання» України (1970–1980 рр.)»), Н. Житкова («Діяльність Товариства «Знання» на меншині у рівневих зв'язках»), Л. Круглова («Товариство «Знання» Київського університету та його внесок у розвиток інтелектуального потенціалу України») та ін. Проте діяльність очільників науково-просвітницького Товариства «Знання» в Україні середини ХХ – початку ХХІ ст. не стала предметом окремого наукового дослідження. Основу наукового дослідження становлять архівні документи ЦДАВО України, ДАХО та архівні матеріали Товариства «Знання» України, аналіз матеріалу дав змогу систематизувати й розширити уявлення про діяльність Товариства загалом.

Метою статті є висвітлення в хронологічній послідовності діяльності очільників, проаналізувати їхні основні досягнення та вклад у розвиток громадсько-просвітницького Товариства «Знання» в Україні в середині ХХ – початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Товариство «Знання» в Україні як суспільний інститут бере свій початок від 4 червня 1947 р. (ЦДАВО України: 6), що мав назву «Товариство для розповсюдження політичних і наукових знань УРСР». Від червня 1963 р. по листопад 1990 р. – Товариство «Знання» УРСР, після – Товариство «Знання»

України, яким залишається до сьогодні (Енциклопедія історії України, 2005). Зазначене Товариство є наступником Всесоюзного Лекційного Бюро при Міністерстві вищої освіти СРСР. Ця організація заснована Радою Народних Комісарів (РНК) СРСР 31 липня 1943 р. розпорядженням від 3 вересня 1945 р. № 13138. РНК СРСР вищезазначену організацію перейменовано у Всесоюзне Лекційне бюро при Міністерстві вищої освіти СРСР (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 11–12). Постановою від 26 квітня 1947 р. № 1377 Ради Міністрів СРСР на основі вищевказаного Бюро створено Всесоюзне товариство для розповсюдження політичних і наукових знань (Енциклопедія історії України, 2005: 26). Так як Українська РСР входила до складу СРСР, то таким же чином Постановою № 797 Ради Міністрів УРСР створено Товариство для розповсюдження політичних і наукових знань УРСР (Енциклопедія історії України, 2005: 6) як республіканський складник Всесоюзного товариства для розповсюдження політичних і наукових знань.

Суттєву роль у розвитку товариства відігравали його очільники. У різні роки товариство очолювали академіки О. Палладін, В. Комісаренко, Ф. Овчаренко, І. Ляшко, В. Шинкарук, В. Кремень, члени-кореспонденти М. Сиваченко та І. Конділенко, професор Л. Кухаренко (Енциклопедія історії України, 2005: 2).

Першим головою Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР постановою від 4 червня 1947 р. № 797 Ради Міністрів Української РСР затверджено академіка, президента АН УРСР О. Палладіна (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 6). Народився 1885 р. в Москві, видатний учений-біохімік, також займав певну громадську й політичну позицію, був делегатом XIX–XXII з'їздів КП СРСР і XVI–XXII з'їздів КП УРСР, де обраний членом ЦК КП України. З 1916 р. жив в Україні, працював у Харкові, Києві. У 1920-ті роки очолював Харківське медичне товариство, Українське товариство фізіологів, біохіміків та фармакологів. З 1929 р. був академіком Всеукраїнської академії наук, у 1946–1962 рр. – президентом АН УРСР.

Під час оголошення Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР О. Палладіном організовано обласні відділення Товариства (Кушерець, 2018), прийнято під управління Лекційне бюро, що існувало при Управлінні у справах вищої школи при Раді Міністрів УРСР, і його функції (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 2), тим самим розпочато активну лекційну роботу.

Наступником О. Палладіна в 1948 р. став його заступник, видатний учений-патофізіолог, ендокринолог

кринолог, доктор медичних наук В. Комісаренко (1907–1993 рр.). Окрім надбань у галузі медицини, В. Комісаренко був активним громадським діячем, за що нагороджений орденами та медалями СРСР.

У 1948–1953 рр. за його очільництва в Товаристві для поширення політичних і наукових знань УРСР організовано роботу зі створення й розширення відділів товариства (міських, районних) відповідно до травневих рекомендацій Пленуму ЦК КП(б)У (1949 р. Відбувалося активне залучення в члени Товариства інтелігенції. Організовано якісно-кількісну лекційну діяльність серед населення на підприємствах, установах і колгоспах (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 1). З'являються лекторії для батьків (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 26–35). Започатковано абонемент на право відвідання лекцій, де вказувалася тематика та план лекцій, лектор, час і дата проведення лекцій. Як, правило, абонемент був розрахований на 5 лекцій на 2,5 міс. (2 лекції в місяць) вартістю 6–7 рублів. Як зазначають архівні звіти, з реалізацією цих абонементів проблем не виникало (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 20. Арк. 3). Відповідно, зросла кількість лекторів, було розширено тематику лекцій. Виділялося більше дотацій на цю діяльність, установлено заохочення для лекторів – 150 рублів за лекцію (1949 р.) (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 3. Арк. 7–9). Загалом за 1948 р. проведено 7,0 тис. безкоштовних і 7,0 тис. платних лекцій (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407. Арк. 49). Зросла видавнича діяльність, на 1948 р. загальний тираж брошур становив 581,0 тис. екз. (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407. Арк. 68). Налаштовано співпрацю з комсомольськими організаціями. Так, із 1949 р. здійснювалася робота з розповсюдження книг (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 28. Арк. 3–4), налаштовано організацію та рецензування лекційної діяльності лекторам з метою посилення політичної й наукової пропаганди (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 28. Арк. 3–4; Ф. 6113, Оп. 1. Спр. 20. Арк. 3–8).

З 1953–1964 рр. Товариство для поширення політичних і наукових знань УРСР очолювала доктор економічних наук, професор Л. Кухаренко (1906–1971 р.). Окрім педагогічної діяльності в Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка, вела активну громадську діяльність, працювала лектором відділу пропаганди та агітації ЦК КП(б)У, членом якої була з 1949–1966 рр., депутат 4–6 скликань Верховної Ради УРСР (Кушерець, 2018: 244–246).

Саме за очільництва Л. Кухаренко Товариство для поширення політичних і наукових знань

УРСР перебрало на себе функції лекційної пропаганди органів Міністерства культури УРСР згідно з постановою від 19 березня 1957 р. № 223 Ради Міністрів Української РСР (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 180. Арк. 50). У 1963 р. зазначене Товариство перейменовано в Товариство «Знання» УРСР відповідно до постанови Президії правління «Товариства для поширення політичних і наукових знань УРСР» від 26 червня 1963 р. (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1). Лекційна та видавнича діяльність Товариства при правлінні Л. Кухаренко зросла в десятки разів. Так, на 1954 р. проведено 238,3 тис. безкоштовних і 130,6 тис. платних лекцій (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407. Арк. 50), 1959 р. – 1755,8 тис. безкоштовних і 306,4 тис. платних лекцій (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407. Арк. 50) у формі науково-виробничих конференцій, тематичних вечорів, вечорів запитань-відповідей, кінолекцій, лекцій-консультацій, лекцій-екскурсій тощо. Видавнича діяльність брошур становила вже в 1954 р. 2442,0 тис. екз. (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407. Арк. 68).

Упродовж 1964–1968 рр. очільником Товариства «Знання» УРСР був академік Ф. Овчаренко. За своє життя займав низку високих посад: завідувач Відділу науки та культури ЦК КПУ, заступник голови ради з вивчення продуктивних сил УРСР (1956 р.), член-кореспондент (1957 р.), голова Відділення хімічних і геологічних наук Президії АН України (1960 р.). З 1961 р. академік АН УРСР. У 1967 р. створив та очолив Інститут колоїдної хімії та хімії води АН УРСР (Ульберг&Лебовка, 2013).

При правлінні Ф. Овчаренка в Товаристві «Знання» УРСР характерною була посилена робота серед молоді. При обласних організаціях створювалися пересувні лекторії для молоді, дискусійні клуби, проводилися молодіжні конференції, вечори, семінари, екскурсії, читання усних журналів. У відділеннях Товариства почали діяти Університети молодого лектора. Видавалися спеціальні брошури для молоді (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 974. Арк. 45). Актуальними були теми енергетичної та сільськогосподарської галузей як на шпальтах журналів, брошурок так і в лекційній діяльності (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 547). Для узагальнення кращого досвіду лекційної роботи в 1965 р. започатковано видання науково-методичного бюлетеня «Трибуна лектора», який згодом переріс у журнал «Трибуна». Організовано видання науково-популярного щорічника «Україна. Наука і культура» (Кушерець, 2018).

У 1968 р. очільником Товариства «Знання» УРСР стає член-кореспондент АН УРСР (1967 р.)

М. Сиваченко, відомий як літературознавець і фольклорист (Кушерець, 2018).

За очільництва М. Сиваченка (1968–1970 рр.) помітна активність щодо обміну досвідом із зарубіжними країнами. Члени Товариства були делеговані в такі країни, як Італія, Швеція, Австрія, Фінляндія, Куба, Болгарія, Англія, Франція, Польща, Греція, США, Німеччина, Данія тощо (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 851. Арк. 194). Також Товариство приймало делегації іноземних країн, котрі цікавилися досвідом його роботи. Це були делегати з Польщі, Словаччини, Чехословаччини, Німеччини тощо (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1300). З метою пропаганди знань з лекторського складу створювалися громадські органи: міжгалузеві комісії та науково-методичні ради. Особливу увагу в цей час Товариство стало приділяти пропаганді серед жінок, проводити спеціальні семінари на теми ролі жінки в сім'ї та радянському суспільстві. Почали з'являтися організації жіночих клубів (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1082. Арк. 1–128).

Упродовж 1970–1977 рр. Товариство «Знання» УРСР очолював фізик-науковець І. Конділенко. Член-кореспондент Академії наук України (1967 р.), депутат Верховної Ради УРСР 9-го скликання, основоположник української школи зі спектроскопії комбінаційного розсіювання світла, учасник Великої Вітчизняної війни (з листопада 1941 р. – травень 1945 р.).

Педагогічну та наукову діяльність І. Конділенко завжди поєднував із громадською (Кушерець, 2018: 253–255). За час очільництва І. Конділенком у Товаристві «Знання» УРСР почали активно працювати народні університети. Особливого поширення набули Народний університет педагогічних знань (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1360. Арк. 1–15) і Народні університети громадського-політичних знань (ДАХО. Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 707. Арк. 1–24). Загалом у цей період роботи Товариства «Знання» УРСР підвищений інтерес становили педагогічні та освітні теми, що пов'язано з тогочасними науково-технічним прогресом і суспільними викликами. Разом із цим ставилося завдання щодо виховання трудівника соціалістичного суспільства. Системну й вагомую роль Товариство «Знання» УРСР відводило вихованню дітей у піонерських організаціях і підкреслювало їх значення на лекціях, уроках, на сторінках журналів і книг. У цей час актуальними стають питання підготовки педагогів, важливості отримання середньої освіти, направлення випускників шкіл на технічні спеціальності, окрема увага приділялася просвіті батьків з виховання й навчання дітей та охороні материнства

й дитинства. Не менш важливими були теми здорового способу життя, пагубного впливу алкоголізму, куріння на людину та їх наслідки. Товариство «Знання» УРСР брало активну участь у налагодженні міжнародних зв'язків технічних спеціалістів УРСР з іноземними колегами, співпраці з іноземними фірмами й організаціями. Це пов'язано з розвитком і пропагандою науково-технічного прогресу в УРСР. У зв'язку з цим розповсюдженими формами роботи стали «Дні науки» (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1063. Арк. 1–22). Товариство піклувалося про співпрацю дослідницьких інститутів з вищими з метою виховання нового покоління науковців.

Загалом Товариством «Знання» УРСР неупинно шукалися нові форми й методи роботи і пропаганди, на цей час актуальним було залучення до лекторської діяльності студентів гуманітарних вишів усіх курсів і факультетів, які мали право обрати професію лектора на спеціальних факультетах лекторської майстерності державних університетів. Кращі з них приймалися до лав Товариства.

Упродовж 1977–1984 рр. Товариство «Знання» УРСР очолював академік НАН України, перший декан факультету кібернетики Київського університету ім. Т. Г. Шевченка І. Ляшко (Кушерець, 2018: 256–260). Він мав низку практичних автоматизованих розробок, які впроваджено в науковій і підприємницьких сферах, що й спонукало, скоріш за все, висуненню його кандидатури на очільництво Товариства в період науково-технічного прогресу. У цей період роботи Товариства «Знання» УРСР увага зверталася на функціонування регіональних організацій, надавалося значення посиленню ролі методичних рад і секцій у підвищенні ефективності лекційної пропаганди (Кушерець, 2018: 260). Актуальними стають не лише науково-технічні теми, а й теми сім'ї та шлюбу, недосконале моральне й естетичне виховання підростаючого покоління, не виходить з актуальних тем пияцтво та пагубні звички.

У 1984 р. Товариство «Знання» УРСР очолює вчений, директор Інституту філософії АН УРСР, доктор філософських наук, професор, академік В. Шинкарук. Саме очільництво В. Шинкарука (1984–1999 рр.) стало знаковим у діяльності Товариства. Так, у 1990 р. тільки ухвалено Декларацію про державний суверенітет (від 16.07.1990), ще були попередні проголошення Акту про незалежність України (Постанова Верховної Ради УРСР від 24.08.1991 № 1427-XII) (ЦДАВО України. Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 490. Арк. 100–106), Всеукраїнський референдум щодо проголошення неза-

лежності України (від 01.12.1991), у листопаді 1990 р. в Товаристві «Знання» УРСР під головуванням В. Шинкарука проведено Установчий з'їзд, на якому проголошено подальший курс діяльності Товариства як самостійної громадсько-просвітницької організації, яка сповідує демократичні цінності, ідеї гуманізму, свободи, рівності та справедливості, передбачає сприяння розвитку й збереженню національних культурних, освітніх, наукових традицій України. На цьому ж З'їзді перейменовано Товариство «Знання» УРСР на Товариство «Знання» України, його президентом обрано В. Шинкарука, який успішно провів декомунізацію всередині Товариства, це добре відслідковується на тематиці його діяльності (Архів Товариства «Знання» України, 1990). У 1990-х рр. у лекційній і видавничій діяльності Товариства широко висвітлюються теми українських традицій, культури, історії українського народу, демократичних цінностей. Вдалося зберегти тенденції просвіти батьки, учителів у питаннях виховання, розвитку дітей, на перший план виходять теми профілактики венеричних захворювань, наркоманії, куріння та екологічне виховання.

Очіальництво В. Шинкарука можна назвати одним із найуспішніших і найскладніших, бо вперше Товариство «Знання» України залишилося без «покровительства» партії та влади, зіштовхнулося з викликами, такими як різкий спад чисельності його складу (30%), неактивність у роботі тих, хто залишився в його лавах (40%), опустошення рахунків «знанівців» без їх відома за межами України, відібрання будівель, які належали Товариству, тощо. Це дало поштовх очільнику В. Шинкарукові до знаходження нових шляхів розвитку й збереження Товариства. Так, президією правління Товариства «Знання» України розроблено комплексні цільові програми, що зосереджувалися на створенні госпрозрахункових науково-просвітницьких центрів, які проводили лекційну (курси, семінари, конференції тощо), видавничу діяльність, налагоджували співпрацю з новими органами влади та установами за різними галузевими напрямками (патріотичне, екологічне, правове, інформаційне, політичне, наукове виховання тощо).

На III З'їзді Товариства «Знання» України, який відбувся 12 березня 1999 р., президентом обрано державного й політичного діяча, президента АПН України, ученого В. Кременя, який залишається на цій посаді до сьогодні (Архів Тов. «Знання» Укр., 1999).

В. Кременю вдалося продовжити й зберегти діяльність Товариства «Знання» України як самостійної науково-просвітницької організації із закладеними попередником цінностями. За його очільництва не лише розширилася робота госпрозрахункових науково-просвітницьких центрів, а й створено приватний вищий навчальний заклад – Університет сучасних знань (заснований 2002 р.) (Архів Тов. «Знання» Укр., 2004). Збережено та розвинуто видавничу діяльність Товариства, провідними виданнями є журнали «Трибуна», «Наука і суспільство», «Наше небо» тощо (Архів Тов. «Знання» Укр., 2004; 2008). Успішно налагоджено роботу з державними інституціями: галузевими міністерствами, обласними державними адміністраціями, вищими національними закладами. Налагоджено міжнародні зв'язки співпраці з країнами Європейського Союзу, ОАЕ тощо (Архів Тов. «Знання» Укр., 1999; 2004).

Висновки. Отже, діяльність очільників громадсько-просвітницького Товариства «Знання» в Україні середини ХХ – початку ХХІ ст. визначалася суспільними викликами та політичними змінами в країні. Так, упродовж 1947–1989 рр. О. Паладіну, В. Комісаренку, Л. Кухаренку, Ф. Овчаренку, М. Сиваченку, І. Конділенку, І. Ляшку доводилося працювати й урахувати ідеологію Комуністичної партії УРСР. В. Шинкарук визначив курс Товариства як самостійної громадської організації, з демократичними засадами, започаткував діяльність науково-просвітницьких центрів, які розвиваються до сьогодні під очільництвом В. Кременя.

Подальше вивчення досвіду громадсько-просвітницької діяльності Товариства «Знання» в Україні (середини ХХ – початку ХХІ ст.) дасть змогу ширше розкрити його основні напрями діяльності й організацію роботи різних галузевих напрямлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія історії України : у 5 т. / редкол. : В. А. Смолій та ін. Київ : Наукова думка, 2005. Т. 3. 672 с.
2. Законодавство України : Декларація про державний суверенітет від 16.07.1990 № 55-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/55-12> (дата звернення: 08.02.2020).
3. Кушерець В. І. Час нового просвітництва. Київ : «Знання» України, 2018. 291 с.
4. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 6.
5. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 20.
6. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 3.

7. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1407.
8. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. Архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 16.
9. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. Архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 28.
10. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. Архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 180.
11. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1 /продовження/. 39 Арк.
12. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 974.
13. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 547.
14. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 851.
15. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1300.
16. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1082. Арк. 1–128.
17. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1360. Арк. 1–15.
18. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ДАХО (Держ. Архів Харк. обл.). Ф. 6113. Оп. 1. Спр. 707. Арк. 1–24.
19. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 1063. Арк. 1–22.
20. Матеріали Товариства «Знання» Української РСР. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів та упр. України). Ф. 4618. Оп. 1. Спр. 490. Арк. 100–106.
21. Матеріали Установчого З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 1990.
22. Матеріали II З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 1993.
23. Матеріали III З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 1999.
24. Матеріали IV З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 2004.
25. Матеріали V З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 2008.
26. Матеріали VI З'їзду Товариства «Знання» України. *Архів Товариства «Знання» України*. Київ, 2012.
27. Ульянов З. Р., Лебовка М. І. «Я вибрав свій складний шлях...» до 100-річчя з дня народження академіка НАН України Ф. Д. Овчаренка. *Вісник НАН України*. 2013. № 2. С. 84–88. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/43036> (дата звернення: 08.02.2020).

REFERENCES

1. Entsyklopediia istorii Ukrainy: v 5 tomakh / redkol.: V. A. Smolii ta in. [Encyclopedia of Ukrainian History: in 5 volumes / edited by: V. A. Smoly and others]: K.: Naukova dumka, 2005. T. 3. 672 s. [in Ukrainian].
2. Zakonodavstvo Ukrainy: Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet vid 16.07.1990. № 55-KhII [Legislation of Ukraine: Declaration of State Sovereignty of 16.07.1990. № 55-XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/55-12> [in Ukrainian].
3. Kusherets V. I. Chas novoho prosvitnytstva. [A time of new enlightenment]. Kyiv: «Znannia» Ukrainy, 2018. 291 s. [in Ukrainian].
4. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1. Ark. 6 [in Ukrainian].
5. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 20 [in Ukrainian].
6. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 3 [in Ukrainian].
7. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1407 [in Ukrainian].
8. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 16 [in Ukrainian].
9. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 28 [in Ukrainian].
10. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 180 [in Ukrainian].
11. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1 [in Ukrainian].
12. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 974 [in Ukrainian].
13. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 547 [in Ukrainian].
14. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 851 [in Ukrainian].
15. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1300 [in Ukrainian].
16. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1082. Ark. 1–128 [in Ukrainian].

17. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1360. Ark. 1–24 [in Ukrainian].
18. DAKhO – State archive of Kharkiv region. F. 6113, Op. 1, Spr. 707. Ark. 1–24 [in Ukrainian].
19. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 1063. Ark. 1–22 [in Ukrainian].
20. *TsDAVO Ukrainy* – Central State Archive of Supreme Authorities and Government of Ukraine. F. 4618. Op. 1. Spr. 490. Ark. 100–106 [in Ukrainian].
21. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 1990 [in Ukrainian].
22. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 1990 [in Ukrainian].
23. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 1993 [in Ukrainian].
24. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 2004 [in Ukrainian].
25. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 2008 [in Ukrainian].
26. Arkhiv Tovarystva «Znannia» Ukrainy – Archive of the Knowledge Society of Ukraine. Kyiv. 2012 [in Ukrainian].
27. Ulberh Z. R., Lebovka M. I. «Ja vybrav svii skladnyi shliakh...» do 100-richchia z dnia narodzhennia akademika NAN Ukrainy F. D. Ovcharenka [«I chose my difficult path...» to the 100th anniversary of the academician of the NAS of Ukraine F. D. Ovcharenko]. *Visnyk NAN Ukrainy*. 2013, № 2. – С. 84–88. – URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/43036> [in Ukrainian].

| | |
|---|-----|
| Світлана БАДЕР. Системний підхід у формуванні ціннісно-сміслових орієнтацій майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти..... | 127 |
| Алла БАЛАЦИНОВА. Досвід роботи ради при попечителі Харківського навчального округу з керівництва підготовкою педагогічних кадрів для закладів середньої освіти (1860–1867)..... | 132 |
| Людмила БЕРЕЗОВСЬКА. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій..... | 139 |
| Olha BERESTOK, Oleksij KURINNYJ, Yuliya SHCHERBYNA. Distance learning: implementation of information communication technologies to promote educational process at higher educational establishments..... | 146 |
| Сергій БСЛЯЄВ. Практична підготовка до використання педагогічних технологій у системі професійної підготовки майбутніх учителів..... | 151 |
| Ольга БІЛЯКОВСЬКА. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів у системі вищої освіти Республіки Польща..... | 157 |
| Ольга БЛАГА. Історіософія в системі педагогічних знань..... | 162 |
| Юлія БЛУДОВА, Олена ІЛЬІНА. Геймізація освітнього процесу в Новій українській школі..... | 169 |
| Олена БОБИРЄВА. Загальнонаукові підходи до фахової компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти..... | 174 |
| Галина БОЙКО. Проведення бінарних занять з української мови як іноземної для іноземних студентів-архітекторів..... | 178 |
| Тетяна БОНДАР. Діяльність очільників громадсько-просвітницького товариства «Знання» в Україні (середина ХХ – початок ХХІ століття)..... | 185 |
| Тетяна БРИК, Ірина ГРИГОРОВА. Психолого-педагогічні умови формування та розвитку навичок володіння іноземною мовою майбутніми офіцерами..... | 192 |
| Ірина БРУШНЕВСЬКА. Дослідження сформованості мислительних операцій у дітей із загальним недорозвитком мовлення..... | 199 |
| Наталія БУРЛАЧЕНКО. Стан і тенденції розвитку проблемного навчання в системі вищої освіти..... | 206 |
| Станіслав БУРЧАК. Концепція розвитку творчості майбутніх учителів математики в умовах педагогічного університету..... | 212 |
| Тетяна ВАКАЛЮК, Ольга КОРОТУН, Інна СУГОНЯК, Галина МАРЧУК. Використання хмаро орієнтованого середовища в навчанні баз даних майбутніх фахівців із комп'ютерних наук: результати педагогічного експерименту..... | 218 |
| Галина ВАТАМАНЮК. Особливості використання дитячої книги в процесі розвитку творчості старших дошкільників | 224 |
| Ігор ВЕРГУН. Засоби навчання як основний елемент упровадження відкритого білінгвально-орієнтованого освітнього середовища під час викладання фізики..... | 230 |
| Олена ВЕРЕЩАГІНА-БІЛЯВСЬКА, Тетяна ГРІНЧЕНКО. Музична освіта й система К. Станіславського: педагогічні умови інтеграції..... | 235 |
| Анастасія ВОЛЯНЮК. Мотивація як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів..... | 241 |
| Катерина ГАЛАЦИН. Гейміфікація як метод оптимізації викладання англійської мови студентам технічних спеціальностей..... | 246 |
| Микола ГАЛІВ. Вплив неокантіанства на український історико-педагогічний наратив кінця ХІХ – першої третини ХХ ст..... | 252 |
| Олена ГАРМАШ. Педагогічні умови формування тьюторської компетентності майбутніх учителів іноземних мов..... | 258 |
| Світлана ГЕРАСИМЕНКО. Особливості формування мотивації до здорового способу життя в студентів..... | 265 |
| Ірина ГЕРАСИМОВА, Валентина ФРИЦЮК. Становлення феномена «професійна мобільність»..... | 270 |
| Ярина ГЕРАЩЕНКО. Особливості підготовки майбутніх фахівців молодіжного туризму: дидактичний аспект проблеми..... | 275 |
| Ірина ГОГОЛЬ, Валентина КОЧИНА. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх маркетингологів у процесі фахової підготовки..... | 280 |